

NAGY ANNAMÁRIA

AZ ÓVODA ÉS ISKOLA KÖZTI HARMONIKUS ÁTMENET KONCEPCIÓJA A VAJDASÁGBAN

Bevezetés

Az ideális iskolakezdés időpontját illetően az egész világon eltérő elképzelések élnek, egészen 4 éves kortól 7 éves korig terjedően. Két irányítás figyelhető meg, az egyik a beiskolázási kor csökkentését, a másik az iskolakezdés korhatárának az emelését szorgalmazza, azonban a legtöbb országban az iskolakezdés időpontja 6 éves korra esik. Amellett, hogy eltérő tendenciák figyelhetők meg a beiskolázási kort illetően, intézményi megvalósítás szintjén is különböző elképzelések vannak abból a szempontból, hogy az iskolára való felkészítés az óvodában, illetve az iskolához közelebb álló pre-school jellegű intézményben történjen. Hollandiában és Nagy-Britanniában az iskolaköteles kor 5 év, de önkéntes alapon már 4 éves korban megkezdhetik az iskolát a gyermekek. Dániában és Svédországban 7 év az iskolakötelezettség, azonban 5-6 évesek számára is van lehetőség, hogy egy előkészítő osztályban megkezdjék az iskolát (Ronkoviczné és Gergely, 2012).

Átmenet az óvodából az általános iskolába

A gyermekeknek már egészen fiatal korban át kell esniük az első komoly változáson, amikor óvodából az iskolába mennek. „Az iskolakezdés közel akkora (bizonyos értelemben talán nagyobb) változást jelent a 6 év körüli gyermek életében, mint amikor a 17-18 éves fiatal az iskolapadból a munkahelyre kerül, tanulóból dolgozó lesz.” (Gósy, 1997, pp. 71.)

Az *iskolaérettség* fizikai és pszichés alkalmasságot is jelent az iskolai elvárásoknak való megfeleléshez. Azonban az azonos életkorú gyermekek között a fejlettségbeli különbségek igen heterogének. Ennek okai a következők:

- a tanulás egy egyéni folyamat;
- a személyiség és a különböző képességek fejlődése egyéni eltéréseket mutathat;

- a tanulási eredményességért az úgynevezett kritikus kognitív képességek fejlettsége a felelős, amely több éven át tartó folyamat, éppen ezért nem egyszerre, csak közel ugyanabban az életkorban következnek be az egyes gyerekek esetében (Nagy, 2000).

A személyiség és az egyes képességek fejlődésének vannak alapvető tanult feltételei, ezek működéséhez szükségesek alapmótvumok, alapképességek és alapismeretek, amelyeket az óvodáskor alatt létfontosságú fejleszteni. A fejlesztést kívánó elemi alapképességek a 4-8 évesekre konkretizálva a következők: írásmozgás-koordináció készsége, beszédhang-hallás készsége, relációs szókinccs, elemi számolás, tapasztalati következtetés, tapasztalati összefüggés-megértés, valamint a szociabilitás (Nagy, Józsa, Vidákovich, Fazekasné, 2004). A gyermekek az óvoda-iskolaátmenet időszakában számos új helyzettel és kihívással találkoznak, amelyek arra ösztönzik őket, hogy előhívják képességeiket, készségeiket, előzetes ismereteiket. Ebben az időszakban az elvárások jellege és mértéke döntő befolyással bírhat az átmenet pozitív kimenetele szempontjából. Éppen ezért elengedhetetlen, hogy ebben az időszakban támogató nevelői együttműködés, illetve az egyéni szükségletekből kiinduló, bátorító átvezetés történjen meg. Az átmenet során a sikeres megküzdés értékhozamát több területen is érzékelhetjük: énkép, önismeret; képesség, készség és attitűdváltozás; tanulási tapasztalatok; megküzdési/életvezetési stratégiák (Keményné, 2010).

Óvodai nevelés a Vajdaságban

Szerbiában, ezen belül is a Vajdaságban a hatályos törvény értelmében a gyermekek hat hónapos koruktól beiskolázásukig iskoláskor előtti korosztályúnak tekintendők, így ezeknek a gyermekeknek a nevelése-oktatása az óvodai intézményben folyik. Szerbiában az 1997/98-as tanévtől egy egységes oktatási-nevelési program lépett életbe. Ezen program *a három év alatti és a 3-7 év közötti gyermekek oktatási és nevelési tervének alapjait tartalmazza*, továbbá az iskola-előkészítő program részleteit is. Ezt a dokumentumot két változatban, „A” és „B” verzióban dolgozták ki.

Az „A” modell jellemzői:

A program legfontosabb alappillére: a nevelés és az oktatás kölcsönhatás eredménye, amely alapvetően a projektmódszerre épül. Egyik alapelve, hogy biztosítani kell a gyermekek számára a különböző tanulási helyzeteket, tapasztalatszerzési situációkat, továbbá

megfelelő teret és időt kell biztosítani a gyermekek számára. A program nem korlátoz egyetlen irányított tevékenységre, sőt elvárja, hogy a tevékenységek a gyermekek ötletei nyomán, közös megbeszélés útján jöjjenek létre. Fő célja, az önállósodás megteremtése. Az óvodapedagógusok szakszerűen megtervezett, mégis eredeti és sokszínűen kivitelezett munkájára épít. Az oktatás nem csak az óvodában, hanem egyéb természetes és társadalmi közegben is zajlik. A napi tevékenységek tehát a gyermekek aktuális igényeihez, hangulathoz igazodnak. Nincs szigorú napirend, egyes csoportokban folyik a munka. Nincsenek kötött tevékenységek. A csoportszobát „érdeklődésközpontú műhelyekre” tagolják. A heti tervzetnek nincs előre megtervezett formája, a témákat és a tartalmakat fokozatosan építik bele az előírányzott munkába (Bedroszián, 2005).

A „B” modell jellemzői:

A program legfőbb célkitűzése a gyermekközpontú szemlélet érvényesítése. A korábbi óvodai programra épít, megőrzi alapgondolataként a korábbi programok és az óvónők nevelőmunkájának pozitív tapasztalatait. Számptalan újítást tartalmaz, többek között a környezeti nevelést, a drámajátékot, valamint a differenciált nevelést. Kidolgozott tevékenységrendszerrel rendelkezik. Heti tervet és szakaszos tervet készítenek az óvodapedagógusok. A nevelőmunka alapjául az a szemlélet szolgál, miszerint a gyermek saját tevékenykedése által, és a valósággal közvetlen kapcsolatot teremtve fejlődik. A játék fontosságát, valamint a szeretetteljes légkör kialakítását hangsúlyozza. A gyermek szükségletei és érdeklődése az elsődleges. Alapelve, hogy meg kell teremteni azokat a nevelési helyzeteket, amelyek fejlesztő hatásokban gazdagok. A tevékenységek formáját és tartalmát elsősorban a gyermek egyéni fejlettségi szintje határozza meg, nem az életkora. A gyermeki személyiség négy fejlődési aspektusára alapozza a nevelői munkát: testi fejlődés; szociális, emocionális és szellemi fejlődés; kognitív fejlődés; a kommunikáció és az alkotó-készség fejlődése (Bedroszián, 2006).

Az iskoláskor előtti nevelési tevékenység fő célja:

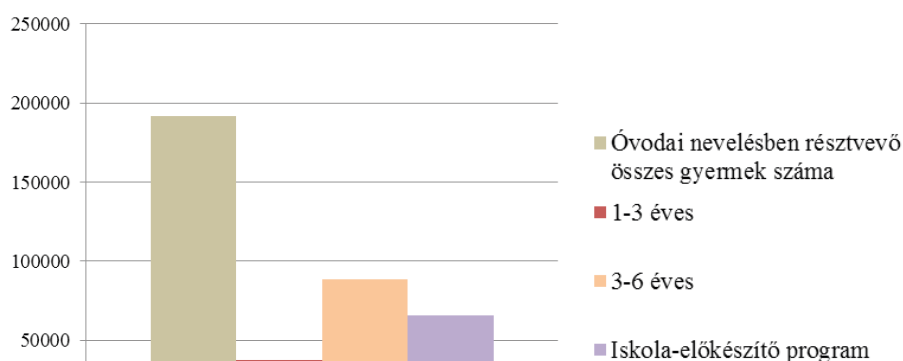
- támogatást nyújtani annak érdekében, hogy az iskoláskor előtti gyermek teljes körűen fejlődhessen;
- feltételeket és ösztönzést nyújtson ahhoz, hogy a gyermek képességeit fejlessze, tapasztalatait gazdagítsa, valamint ismereteket szerezzen magáról, másokról és a körülötte lévő világról;
- továbbá segítséget nyújtson a család nevelői szerepéhez;
- támogatást biztosítson a további oktatáshoz és neveléshez, és a közösségbe való bekapcsolódáshoz (Az SZK Hivatalos Közlönye, 72/2009. és 52/2011.szám).

Összegezve az „A” modell legfőbb célkitűzése, hogy a pedagógusok a gyermeki kíváncsiságra építve, a gyermekekkel közösen alkossák meg a fejlődést biztosító tevékenységeket, míg a „B” modell a spontán játék fontosságát hangsúlyozza, mivel a gyermek saját tevékenykedése által, a valósággal közvetlen kapcsolatot teremtve fejlődik igazán.

Iskola-előkészítő program a Vajdaságban

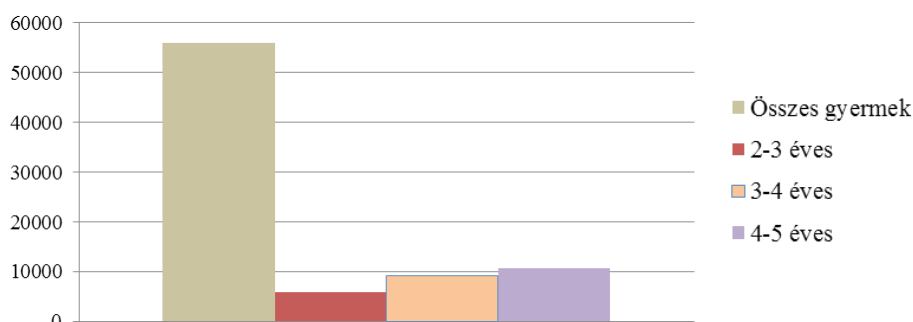
Az iskola-előkészítő program az óvodai program részét képezi, amely a gyermekek beiskolázását megelőző évben valósul meg félnapos vagy egész napos időintervallumban, az óvodai oktatás-nevelés keretein belül. Az iskola-előkészítő program minden gyermek számára kötelező, időtartama 9 hónap. A szülő előbb nem, de az iskolába lépés előtti évben köteles gyermekét beíratni az óvodába az iskola-előkészítő program teljesítése céljából (Az SZK Hivatalos Közlönye, 18/2010. szám). Az előkészítő programnak nem titkolt feladata lenne a hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatása, az iskolai életre való felkészítése, azonban a Szerbiai Statisztikai Hivatal adatai alapján látható, hogy a gyermekek már 1 éves koruktól kezdve részt vesznek az óvodai nevelésben. Ennek az egyik legfőbb oka, hogy az édesanyák a törvény értelmében 1 éves szülési szabadságra jogosultak (Az SZK Hivatalos Közlönye, 24/2005. 54/2009. 32/2013. 75/2014.szám).

A 2014/2015-ös tanévben 192 005 fő járt óvodai intézménybe Szerbiában, ebből 37 701 fő 3 év alatti gyermek volt, 88 813 fő kis-, közép- és nagycsoportos, továbbá 65 491 fő iskola-előkészítő programon vett részt (II/1. ábra).

II/1. ábra: Óvodai nevelésben részt vevő gyermekek száma Szerbiában
(Forrás: Statistical Office of the Republic of Serbia, 2014)

A Vajdaságban a 2014/2015-ös tanévben 55 952 gyermek járt óvodai intézménybe. 5912 fő kiscsoportba, 9187 fő középső csoportba, 10 738 fő pedig nagycsoportba (II/2. ábra). Habár a törvény csak az iskola-előkészítő elvégzésére kötelezi a szülőket/gyermekeket, a statisztikákból mégis kiderül, hogy a gyermekek többsége az óvodai nevelés egészében részt vesz egészen 2 éves kortól (Kovačević, 2017).

II/2. ábra: Óvodai nevelésben részt vevő gyermekek száma a Vajdaságban
(Forrás: Statistical Office of the Republic of Serbia, 2014)

Az iskola-előkészítő program specifikus feladatai: az önállósulás, a szociális-érzelmi érettség, a kognitív fejlődés, a kreativitás és a fizikai fejlődés serkentése; a kíváncsiság motívumának ápolása; az individualitás tisztelete.

Az oktatási-nevelési munka területei:

- beszédfejlesztés: a beszédkultúra fejlesztése, valamint a gyermeki szókinccs bővítése;
- a kezdeti írásra és olvasásra való felkészítés;
- matematikai fogalmak fejlesztése: térbeli mozgás és elhelyezkedés, területek becslése, formák ismerete, halmazok képzése;
- természeti és társadalmi ismeretek bővítése: az élővilág, a környezet, az állat- és növényvilág megismerése, az ember és az anyagi világ megismerése, közlekedésnevelés;
- testnevelés: fizikai fejlődés elősegítése;
- képzőművészeti nevelés;
- zenei nevelés.

A program a gyermek személyiségének tiszteletben tartásából indul ki. Az egyik fontos eleme, hogy az óvodapedagógus pozitív motivációt adjon a gyermekek számára, valamint másik fontos eszköze az elért fejlődések folyamatos értékelése (Kamenov, 2007).

Empirikus kutatás

A kutatás célja a vajdasági iskola-előkészítő program eszközeinek és módszereinek a megismerése. Dokumentumelemzésen túl kvalitatív módszer segítségével kívántam megválaszolni a következő kérdéseket:

- Milyen az óvodai csoport összetétele?
- Milyen pedagógiai program alapján dolgozik az óvoda és mik a legfontosabb elemei?
- Milyen kompetencia területeket fejlesztenek az előkészítő során?
- Milyen gyakran követik nyomon a gyermekek fejlődését a bemeneti mérésen kívül?
- Ki végzi az iskolaérettségi vizsgálatot?
- Milyen eszközöket használnak a gyermekek képességeinek, készségeinek mérésére?
- Milyen egyéb módszereket használnak az óvoda-iskolaátmenet megkönnyítésére?

A vajdasági óvodapedagógusokkal készített félig strukturált interjúk során az iskola-előkészítő program eszközeinek, módszereinek a feltárása volt a cél. A vajdasági óvodákban a nevelés-oktatás kizárólag magyar nyelven folyik, a program megvalósulhat azonos korú, illetve vegyes korú csoportban egyaránt. A Vajdaságban az alapprogram „B” modellje az elterjedtebb, így ez szolgál az iskola-előkészítő alapjául is. A cél a spontán tanulási helyzetek megteremtése, a program a gyermeki szükségletekre, a gyermeki kíváncsiságra épít. A leghatékonyabb fejlődés érdekében az óvodapedagógus egyéni fejlesztési tervet készít az óvoda pedagógusával közösen. Az előkészítő során az alapkészségek fejlesztésére fektetik a legnagyobb hangsúlyt, mint például az elemi számolási készség, a relációs szókinccs, a beszédhanghallás, a szociabilitás, valamint az írásmozgás koordinációjának fejlesztése. A magyar hagyományok és kultúra szerepe az óvoda életben nagyon fontos. Az óvodapedagógusok magyar szakirodalom segítségével végzik nevelői-oktatói munkájukat. A gyermekek képességeit folyamatosan mérik. Az iskolaérettség megállapítását az iskola pszichológusa végzi. Az átmenet megsegítése a családdal együttműködésben történik. Az óvoda együttműködik az iskolával az átmenet megkönnyítése érdekében. Gyűléseket szerveznek az átmenet elősegítésére. Az óvodapedagógusok-pedagógusok szakmai vitákat tartanak, hogy megvitassák az esetlegesen felmerülő problémákat.

Befejezés

A Szerbiában működő óvodai előkészítő program fő célja, hogy hozzájáruljon a harmonikus átmenethez. További szándékként fogalmazódik meg a holisztikus fejlesztés; a készségfejlesztés; a gyermekek tapasztalatainak bővítése; az ismeretanyag bővítése másokról, a körülöttük lévő világról; emellett megadja azt az alaptudást, amelynek segítségével az iskolában tovább tudja a gyermek a tudását bővíteni.

Kutatásom egy jelenleg tervezés alatt álló komprehenzív kutatás előzménye. Átfogó vizsgálatom célja a későbbiekben annak feltárása, hogy a jelenleg folyó vajdasági és magyarországi óvodai nevelés milyen eltéréseket, illetve hasonlóságokat mutat. Feltárható-e különbség a metodikai tudatosság és szemlélet, az óvoda-iskolaátmenet minél harmonikusabb biztosítása tekintetében. Fontosnak tartom az összehasonlítást, tekintettel az eltérő oktatáspolitikai és szabályozási dokumentáció ismeretében, továbbá annak érdekében, hogy az iskolaérett gyermekek számára a jelenlegi gyakorlatnál még hatékonyabb intézményváltást és módszertani megfeleltetést biztosíthassanak a nevelési intézmények.

Irodalom

- Bedroszián E. (2005). *Óvodai Élet. Óvodai nevelés az „A” és „B” modell szellemében.* Budapest: Okker Rt.
- Bedroszián E. (2006). *Óvodai Élet. A, B modell.* Budapest: Okker Rt.
- Kovačević, M. (szerk.) (2017), *Republic of Serbia. Belgrade: Statistical Office of the Republic of Serbia.* 81-86.
- Gósy M. (1997). *Beszéd és óvoda.* Budapest: Nikol GMK.
- Kamenov E. (2007). *Óvodai Iskolaelőkészítő program- B modell.* Novi Sad: Dragon Kiadó.
- Keményné. Gy. E. (2010). Az átmenetek pedagógiai, pszichológiai összefüggései a koragyermekkorai fejlődésben. In: Dombi A. és Soós K. (szerk.), *Fejezetek a kisgyermeknevelés köréből* (96-108). Gyula: APC-Stúdió.
- A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, (24/2005., 54/2009., 2/2013., 75/2014. szám) Munkaügyi Törvény. Letöltve: 2017. 04. 01-jén: <http://www.mnt.org.rs/dokumentumok/hasznos-tartalom/torvenyek-es-egyeb-jogi-dokumentumok-magyar-nyelven>
- Nagy J. (2002). *XXI. század és nevelés.* Budapest: Osiris Kiadó.

- Nagy J., Józsa K., Vidákovich T., Fazekasné Fenyvesi M. (2004). *Az elemi alapkészségek fejlődése 4-8 éves életkorban*. Budapest: Mozaik Kiadó.
- Belgrade: Statistical Office of the Republic of Serbia (2014). Number of children in educational institutions of preschool education, by age, from 2014. Letöltve: 2017. 04. 01-jén: <http://www.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=127>
- Ronkoviczné E., Gergely K. A. (2012). Az óvoda-iskola átmenet pedagógiája. In: Podráczky J. (szerk.), *Hét aranyalma. Módszertani gyűjtemény óvodapedagógusoknak* (87-99). Budapest: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
- A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 18/2010. (2010). Törvény az iskoláskor előtti oktatásról és nevelésről. Letöltve: 2017. 04. 01-jén: <http://www.mnt.org.rs/dokumentumok/hasznos-tartalom/torvenyek-es-egyeb-jogi-dokumentumok-magyar-nyelven>
- A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 72/2009. és 52/2011.szám. (2009, 2011). Törvény az oktatási és nevelési rendszer alapjairól. Letöltve: 2017. 04. 01-jén: http://www.barkakanizsa.com/downloads/pdf/oktatasi_es_nevelesi_rendszer_alapjairol_szolo_torveny.pdf